

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра психології особистості та соціальних практик

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
« 05 » 09 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОТЕХНІКИ ДОПОМОГИ В СИТУАЦІЇ ВТРАТИ ТА ГОРЯ

для студентів

спеціальності 053 Психологія

освітнього рівня другого (магістерського)

освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія

спеціалізації

Київ – 2022

Розробник:

Цюман Тетяна Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Викладач:

Цюман Тетяна Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри психології особистості та соціальних практик

Протокол від 29.08.2022 р. № 9
Завідувач кафедри (Оксана СЕРГЕЄНKOBA)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія)

29.08.2022 р.
Керівник освітньої програми (Олеся СТОЛЯРЧУК)

Робочу програму перевірено

01.09.2022 р.
Заступник декана (Роман ПАВЛЮК)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120	
Курс	5	5
Семестр	10	10
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	4
Обсяг годин, в тому числі:	120	120
Аудиторні	32	16
Модульний контроль	8	-
Семестровий контроль	-	-
Самостійна робота	80	104
Форма семестрового контролю	залік	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни - забезпечити формування професійної компетентності студентів, та їх готовності до здійснення професійної діяльності у сфері надання психологічної допомоги, підтримки та супроводу особам, які переживають втрату та горе.

Завдання курсу:

- знайомство студентів із специфікою психологічної допомоги при переживанні втрати та горя;
- формування професійних умінь у сфері психосоціальної допомоги особам, які переживають втрату та горе;
- відпрацювання ефективних психотехнік у роботі психолога з різними типами втрат.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психотехніки допомоги в ситуації втрати та горя» забезпечує формування таких **загальних та фахових компетентностей:**

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та

СК14. Здатність активізувати психосоматичні ресурси особистості для її ефективного функціонування в екстремальних і кризових ситуаціях.

керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

СК12. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини.

СК13. Здатність до рефлексії та супервізії власної фахової діяльності.

СК15. Здатність вибудовувати передбачувану тактику профілактики дистресу чи кризового стану людини.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психотехніки допомоги в ситуації втрати та горя» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання**:

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР14. Надавати оперативну психологічну допомогу особистості з гострими стресовими реакціями.

ПР16. Надавати кваліфіковану психологічну допомогу особистості у кризовому стані для активізації ресурсів її життєстійкості.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Психологічна характеристика феномену втрати							
Тема 1. Теоретичні підходи до вивчення проблеми переживання втрати	4	4					
Тема 2 Психологія втрати	24		4				20
Модульний контроль	2						
Разом	30	4	4				20
Змістовий модуль 2. Психологія горя: види, феноменологія, динаміка							
Тема 3. Горе як криза в житті особистості	4	4					
Тема 4. Процес горя	24		4				20
Модульний контроль	2						
Разом	30	4	4				20
Змістовий модуль 3. Психологічні аспекти переживання втрати та допомога у ситуації горя							
Тема 5. Проблема вмирання в ситуації невиліковної хвороби	4	4					
Тема 6. Переживання втрати у дитячому віці	24		4				20
Модульний контроль	2						
Разом	30	4	4				20
Змістовий модуль 4. Психологічна допомога у ситуації втрати та горя							
Тема 7. Особливості психологічної допомоги в ситуації втрати та горя	4	4					
Тема 8. Горе в сімейній системі. Техніки роботи з сім'єю в ситуації втрати	24		4				20
Модульний контроль	2						
Разом	30	4	4				20
Усього	120	16	16				80

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Психологічна характеристика феномену втрати							
Тема 1. Теоретичні підходи до вивчення проблеми переживання втрати	15	2					13
Тема 2 Психологія втрати	15		2				13
Модульний контроль	-						
Разом	30	2	2				26
Змістовий модуль 2. Психологія горя: види, феноменологія, динаміка							
Тема 3. Горе як криза в житті особистості	15	2					13
Тема 4. Процес горя	17		4				13
Модульний контроль	-						
Разом	32	2	4				26
Змістовий модуль 3. Психологічні аспекти переживання втрати та допомога у ситуації горя							
Тема 5. Проблема вмирання в ситуації невиліковної хвороби	13						13
Тема 6. Переживання втрати у дитячому віці	15		2				13
Модульний контроль	-						
Разом	28		2				26
Змістовий модуль 4. Психологічна допомога у ситуації втрати та горя							
Тема 7. Особливості психологічної допомоги в ситуації втрати та горя	15	2					13
Тема 8. Горе в сімейній системі. Техніки роботи з сім'єю в ситуації втрати	15		2				13
Модульний контроль	-						
Разом	30	2	2				26
Усього	120	6	10				104

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Психологічна характеристика феномену втрати

Лекція 1-2. Теоретичні підходи до вивчення проблеми переживання втрати (4 год.)

Переживання втрати як процес змін у внутрішньому світі особистості. Поняття втрати. Етапи переживання втрати в зарубіжних та вітчизняних теоріях. Наслідки переживання втрати в житті особистості.

Основні поняття теми: подія, зміна, переживання, втрата

Семінарські заняття 1-2. Психологія втрати (4 год.)

Змістовий модуль 2.

Психологія горя: види, феноменологія, динаміка

Лекція 3-4. Горе як криза в житті особистості (4 год.)

Різниця між втратою та горем. Фактори, які впливають на протікання горя. Особиста історія людини та переживання горя. Фази переживання горя.

Основні поняття теми: страждання, переживання, дезорганізація, прийняття.

Семінарські заняття 3-4. Процес горя (4 год.)

Змістовий модуль 3.

Психологічні аспекти переживання втрати та допомога у ситуації горя

Лекція 5-6. Проблема вмирання в ситуації невиліковної хвороби (4 год.)

Історична та соціальна еволюція поглядів на проблему вмирання, реанімацію та смерть. Визначення і критерії смерті. Психологічні аспекти паліативної допомоги.

Основні поняття теми: смерть, вмирання, хоспіс, паліативна допомога.

Семінарські заняття 5-6. Переживання втрати у дитячому віці (4 год.)

Змістовий модуль 4.

Психологічна допомога у ситуації втрати та горя

Лекція 7-8. Особливості психологічної допомоги в ситуації втрати та горя (4 год.)

Спеціальна допомога людині, що переживає втрату (втрата роботи або навчання, зміна роботи, еміграція, втрата близької людини, розлучення, крадіжки, зрада та ін.). Етапи психологічної допомоги при переживанні горя. Консультування при переживаннях втрати роботи. Послаблення травматичного інцидента. Психологічна допомога після участі в кризовій ситуації – психологічний дебрифінг.

Основні поняття теми: втрата, криза, стрес, консультування

Семінарські заняття 7-8. Горе в сімейній системі. Техніки роботи з сім'єю в ситуації втрати (4 год.)

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		54		54		54		54	
Максимальна кількість балів: 216									
Розрахунок коефіцієнта: $216:100 = 2,16$									

Система оцінювання навчальних досягнень студентів заочної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	-	-	1	1
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	8	1	10	2	20	1	10	1	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом		23		33		22		23	
Максимальна кількість балів: 101									
Розрахунок коефіцієнта: $101:100 = 1,01$									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Таблиця 6.2.1

Карта самостійної роботи студента денної форми навчання

№ з/п	Назва теми/завдання	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль 1.			
Психологічна характеристика феномену втрати			
1	Тема 2. Психологія втрати Завдання: визначити та проаналізувати трактування поняття «горя» представниками різних психологічних напрямків, результати представити у таблиці	20	5
Змістовий модуль 2.			
Психологія горя: види, феноменологія, динаміка			
2	Тема 4. Процес горя Завдання: створити власну типологію переживання процесу горя	20	5
Змістовий модуль 3.			
Психологічні аспекти переживання втрати та допомога у ситуації горя			
3	Тема 6. Переживання втрати у дитячому віці Завдання: визначити та проаналізувати ситуації, в яких дитина переживає втрати	20	5
Змістовий модуль 4.			
Психологічна допомога у ситуації втрати та горя			
4	Тема 8. Горе в сімейній системі. Техніки роботи з сім'єю в ситуації втрати Завдання: створити та описати власний перелік психотехнік роботи з сім'єю в ситуації втрати	20	5
Разом		60	20

Карта самостійної роботи студента заочної форми навчання

№ з/п	Назва теми/завдання	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль 1.			
Психологічна характеристика феномену втрати			
1	Тема 2. Психологія втрати Завдання: 1) визначити та проаналізувати трактування поняття «горя» представниками різних психологічних напрямків, результати представити у таблиці; 2) визначити та описати характерні наслідки переживання втрати в житті особистості	26	10
Змістовий модуль 2.			
Психологія горя: види, феноменологія, динаміка			

2	Тема 4. Процес горя Завдання: 1) створити власну типологію переживання процесу горя; 2) описати та здійснити психологічний аналіз трьох прикладів переживання горя	26	10
Змістовий модуль 3. Психологічні аспекти переживання втрати та допомога у ситуації горя			
3	Тема 6. Переживання втрати у дитячому віці Завдання: 1) визначити та проаналізувати ситуації, в яких дитина переживає втрати; 2) написати есе на тему «Психологічні проблеми вмирання в ситуації невиліковної хвороби»	26	10
Змістовий модуль 4. Психологічна допомога у ситуації втрати та горя			
4	Тема 8. Горе в сімейній системі. Техніки роботи з сім'єю в ситуації втрати Завдання: 1) створити та описати власний перелік психотехнік роботи з сім'єю в ситуації втрати; 2) створити та описати власну типологію сімейного горя	26	10
Разом		104	40

Самостійні роботи виконуються у ЕНК «Психотехніки допомоги в ситуації втрати та горя, 5 курс, ЕКПС, денна». Максимальна оцінка за кожну роботу – 5 балів.

Відповідність меті та змісту завдань роботи, повнота, логічність, послідовність	1
Своєчасність виконання навчальних завдань	1
Відсутність помилок	1
Повний обсяг виконання завдань роботи	1
Оформлення роботи (порядок оформлення, технічна компетентність у оформленні матеріалів тощо)	1
Всього	5 балів

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.
Модульні контрольні роботи виконуються у вигляді тестування в ЕНК «Психотехніки допомоги в ситуації втрати та горя, 5 курс, ЕКПС, денна».
Кожна модульна контрольна робота (n=4) складається із питань закритого типу: 8 простих питань, 8 питань середнього рівня складності та 9 складних питань. Загальна кількість питань – 25. Кожна правильна відповідь оцінюється у 1 бал (виставляється автоматично програмою ADTester у електронному курсі). Максимальна кількість балів – 25.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Семестровий контроль проводиться у вигляді заліку.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

Не передбачено навчальним планом

6.6. Шкала відповідності оцінок (подати без змін)

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, зможливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

**7. Навчально-методична картка дисципліни «Психотехніки допомоги в ситуації втрати та горя»
для студентів спеціальності 053 Психологія денної форми навчання**

Разом: 120 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 16 год., модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 80 год.

Модулі	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4
Назва модуля	Психологічна характеристика феномену втрати	Психологія горя: види, феноменологія, динаміка	Психологічні аспекти переживання втрати та допомоги у ситуації горя	Психологічна допомога у ситуації втрати та горя
К-сть балів за модуль	54 бали	54 бали	54 бали	54 бали
Теми лекцій	Теоретичні підходи до вивчення проблеми переживання втрати	Горе як криза в житті особистості	Проблема вмирання в ситуації невиліковної хвороби	Особливості психологічної допомоги в ситуації втрати та горя
Кількість балів	2 бали	2 бали	2 бали	2 бали
Теми семінарських занять	Психологія втрати	Процес горя	Переживання втрати у дитячому віці	Горе в сімейній системі. Техніки роботи з сім'єю в ситуації втрати
Кількість балів	22 бали	22 бали	22 бали	22 бали
Самостійна робота	Визначити та проаналізувати трактування поняття «горя» представниками різних психологічних напрямків, результати представити у таблиці	Створити власну типологію переживання процесу горя	Визначити та проаналізувати ситуації, в яких дитина переживає втрати	Створити та описати власний перелік психотехнік роботи з сім'єю в ситуації втрати
Кількість балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 216 Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 2,16			

**8. Навчально-методична картка дисципліни «Психотехніки допомоги в ситуації втрати та горя»
для студентів спеціальності 053 Психологія заочної форми навчання**

Разом: 120 год., лекції – 3 год., семінарські заняття – 10 год., самостійна робота – 104 год.

Модулі	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4
Назва модуля	Психологічна характеристика феномену втрати	Психологія горя: види, феноменологія, динаміка	Психологічні аспекти переживання втрати та допомоги у ситуації горя	Психологічна допомога у ситуації втрати та горя
К-сть балів за модуль	22 бали	33 бали	21 бал	22 бали
Теми лекцій	Теоретичні підходи до вивчення проблеми переживання втрати	Горе як криза в житті особистості	–	Особливості психологічної допомоги в ситуації втрати та горя
Кількість балів	1 бал	1 бал	–	1 бал
Теми семінарських занять	Психологія втрати	Процес горя	Переживання втрати у дитячому віці	Горе в сімейній системі. Техніки роботи з сім'єю в ситуації втрати
Кількість балів	11 балів	22 бали	11 балів	11 балів
Самостійна робота	Визначити та проаналізувати трактування поняття «горя» представниками різних психологічних напрямків, результати представити у таблиці	Створити власну типологію переживання процесу горя	Проблема вмирання в ситуації невиліковної хвороби Визначити та проаналізувати ситуації, в яких дитина переживає втрати	Створити та описати власний перелік психотехнік роботи з сім'єю в ситуації втрати
Кількість балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів
Види поточного контролю	–	–	–	–
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 98 Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 0,98			

9. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Власенко І. А. Переживання втрати: специфіка, конфлікт, трансценденція, подолання / І. А. Власенко, Н. Д. Вінник. // Теорія і практика сучасної психології. – 2019. – С. С.33–37.
2. Рибик Л. А. Психологічна допомога під час переживання втрати – чи можемо ми допомогти людям пережити горе? *Psychological Journal: Scientific Review*. 2018. Vol. 20. P. 61–77.
3. Рибик Л. А. Моделі адаптивного переживання втрати близької людини. Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 22–23 лют. 2019 р.). Запоріжжя : Істина, 2019. С. 112–114.
4. Рибик Л.А. Ефективність психотерапевтичних втручань для постраждалих осіб: огляд досліджень. Право як ефективний суспільний регулятор : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 лют. 2019 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2019. С. 120–122.

Додаткова література:

1. Міняйло В.Ю. Психологічне консультування: робота з кризовими і проблемними ситуаціями. - М., 2012.
2. Coping with grief and loss / Composed by A. Reith. URL: <http://www.csustan.edu/counseling/grieflosshandout.html>
3. Littlewood J. Aspects of Grief : Bereavement in Adult Life. Tavistock / Routledge, London ; New-York 2015. 191 p.
4. Snaman J.M., Kaye E.C., Torres C., Gibson D., Baker J.N. Parental Grief Following the Death of a Child from Cancer : *The Ongoing Odyssey Pediatric Blood & Cancer*. 2016. Vol 63. Is. 9.